TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA O‘ZBEKISTON TARIXIY OBIDALARINI CHIZISH ORQALI O‘QUVCHILARNING MILLIY G‘URURINI OSHIRISH

Sh.A.Yusupova
Guliston davlat pedagogika instituti,
“San’atshunoslik” kafedra o‘qituvchisi,
S.B.Ro‘ziboyeva
Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi
ta’lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta’lim maktablarining tasviriy san’at darslarida O‘zbekiston tarixiy-me’moriy obidalarini tasvirlash orqali o‘quvchilarning milliy g‘ururini oshirish hamda grafik savodxonligini rivojlantirish metodikasi yoritilgan. Darslarda me’moriy yodgorliklarning hajm-fazoviy nisbatlari va koshinkori bezaklarini bosqichma-bosqich chizish usullari ilmiy asoslangan. Obidalarning tarixiy-ramziy ma’nosini anglab tasvirlash o‘quvchilarning fazoviy tafakkurini boyitib, ularda milliy o‘zlikni anglash va madaniy merosga ehtirom tuyg‘usini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega ekani ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at, tarixiy obidalar, me’moriy meros, milliy g‘urur, grafik savodxonlik, fazoviy tafakkur, kompozitsiya, estetik tarbiya, vatanparvarlik, pedagogik metodika.

O‘zbekiston hududida asrlar davomida qad rostlagan tarixiy-me’moriy obidalar shunchaki qadimiy bino va inshootlar bo‘lib qolmay, xalqimizning yuksak madaniyati, buyuk davlatchilik tarixi, boy ma’naviyati hamda o‘tkir estetik tafakkurining amaliy ifodasidir. Registon ansambli, Ichan Qal’a, Poyi Kalon, Oqsaroy va Sohibqiron Amir Temur sag‘anasi kabi me’moriy durdonalar o‘zining purviqor shakllari, murakkab geometrik qurilmalari hamda betakror koshinkori bezaklari bilan dunyo sivilizatsiyasi xazinasidan munosib o‘rin egallagan. [Pugachenkova G.A:45-b] Bugungi globallashuv va madaniy globallashuv sharoitida o‘sib kelayotgan yosh avlod qalbida milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik va milliy g‘urur tuyg‘ularini shakllantirishda ushbu moddiy-madaniy merosimizning tarbiyaviy imkoniyatlaridan unumli foydalanish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. [Xasanov R: 112-b]

Umumta’lim maktablarida o‘tiladigan tasviriy san’at darslari o‘quvchilarda nafaqat chizish ko‘nikmalarini rivojlantirish, balki ularning emotsional-estetik dunyosini boyitish, milliy qadriyatlarga nisbatan ehtirom ruhida tarbiyalashda g‘oyat katta salohiyatga ega. [Bulatov S.S:78-81] O‘quvchilar tarixiy obidalarni tasvirlash jarayonida me’morchilik yodgorliklarining fasad tuzilishi, gumbazlar mutanosibligi, peshtoqlar ulug‘vorligi va milliy naqshlar geometriyasini shunchaki mexanik ravishda

qog‘ozga ko‘chirmaydi. Balki u orqali ajdodlarimizning muhandislik va badiiy mahoratini, davr ruhini hamda milliy kompozitsion muvozanat simvolikasini chuqur va ongli ravishda his etadilar. [Baymetov B.B: 34-b]

Tasviriy san’at mashg‘ulotlarida O‘zbekistonning tarixiy obidalarini chizish orqali o‘quvchilarning milliy g‘ururi va grafik kompetensiyasini kompleks ravishda rivojlantirish metodikasi yoritiladi. Dars jarayonida grafik tasvirlash qalam, tush, rangtasvir akvarel, guash hamda me’moriy konstruksiyalash vositalaridan unumli foydalanish o‘quvchilarning fazoviy tasavvuri, tasviriy va muhandislik savodxonligini yuksaltirishga xizmat qiladi. [Aydarov U.A:52-54] Natijada tarixiy obidalarni tasvirlash mashg‘ulotlari ta’limiy va tarbiyaviy maqsadlarning uzviyligini ta’minlab, o‘quvchini milliy-madaniy merosimizni asrab-avaylovchi hamda uni qadrlovchi komil shaxs sifatida kamol topishiga mustahkam poydevor yaratadi.

Tarixiy-me’moriy merosimizni umumta’lim maktablarining tasviriy san’at darslariga integratsiya qilish ham ta’limiy, ham ma’naviy-tarbiyaviy nuqtai nazardan muhim ahamiyatga ega. Axborot oqimi va ommaviy madaniyat keskin kuchaygan hozirgi davrda o‘quvchilarning estetik hamda milliy dunyoqarashini to‘g‘ri yo‘naltirish, vatanimizning boy me’moriy yodgorliklarini tasvirlash orqali ularda ajdodlar merosiga nisbatan faxr va milliy g‘urur tuyg‘ularini shakllantirish uchun mustahkam zamin yaratadi. [Abdullayev N.U:89-93] Shu bilan birga, murakkab hajm, proporsiya va simmetriyaga ega bo‘lgan me’moriy obidalarni qog‘ozda aks ettirish o‘quvchilarning kognitiv va fazoviy tafakkurini, mantiqiy fikrlash hamda kuzatuvchanlik qobiliyatini oshiradi. [Jabborov X.A: 102-108] Hozirgi kunda tasviriy san’atni o‘qitishda nazariy ma’lumot berish bilan birga amaliy topshiriqlarni milliy kontent bilan boyitish ehtiyoji mavjud bo‘lib, obidalarni chizish metodikasi ta’limiy va tarbiyaviy maqsadlarni bir vaqtda hal etishga imkon beradigan samarali vositadir.

Tasviriy san’at mashg‘ulotlarida me’moriy obidalarni tasvirlash metodikasining o‘quvchi shaxsiga ta’sirini tahlil qilish bir qancha muhim pedagogik va estetik masalalarni namoyon etadi. Dars jarayonida mexanik nusxa ko‘chirish va ijodiy anglash o‘rtasidagi chegarani to‘g‘ri belgilash lozim, ya’ni o‘quvchi inshootni shunchaki chizmay, balki uning kim tomonidan qurilgani va naqshlarida qanday ma’no yashiringanini anglab chizsa, unda obyektga nisbatan emotsional bog‘liqlik hamda hurmat paydo bo‘ladi. [Qosimov A.: 60-63] Obidalarni tasvirlashda grafik mahorat va badiiy vositalar mutanosibligini ta’minlash uchun mashg‘ulotlarni soddadan murakkabga qarab bosqichma-bosqich umumiy shakl va hajm, so‘ng peshtoq va gumbaz, oxirida esa mayda koshin naqshlarini chizish tartibida tashkil etish o‘quvchining o‘z kuchiga bo‘lgan ishonchini oshiradi. [Eshmurodov A: 41-43]

Natijada obidalarni chizish oddiy badiiy topshiriqdan amaliy tarbiya vositasiga aylanib, o‘quvchi o‘z ajdodlarining buyukligini qalam tebratish jarayonida botinan his etadi. Me’morchilik obyektlarini tasviriy san’at darslariga tizimli kiritish o‘quvchilarning grafik kompetensiyasini yuksaltirish bilan birgalikda, ularni milliy qadriyatlarni e’zozlovchi, ma’naviy yetuk shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

O‘zbekistonning tarixiy-me’moriy obidalarini tasviriy san’at darslarida tasvirlash metodikasini amaliyotga tatbiq etish natijasida o‘quvchilarning ham badiiy-grafik, ham ma’naviy-shaxsiy rivojlanishida ijobiy ko‘rsatkichlar kuzatildi. Amaliy mashg‘ulotlar davomida o‘quvchilar me’moriy inshootlarning simmetriyasi, hajm-fazoviy nisbatlari va koshinkori bezak elementlarini bosqichma-bosqich tasvirlash orqali grafik savodxonliklarini sezilarli darajada oshirdilar. Shuningdek, obyektlarni shunchaki nusxalamay, ularning tarixiy va ramziy ma’nosini anglagan holda chizish o‘quvchilarning tasvirlash jarayoniga bo‘lgan emotsional qiziqishini hamda estetik idrokini kuchaytirdi. Eng muhimi, mashg‘ulotlar yakunida o‘quvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnoma va ishlar tahlili ularda milliy-madaniy merosga nisbatan fahr, daxldorlik hamda milliy g‘urur tuyg‘usi mustahkamlanganini ko‘rsatdi.

Tasviriy san’at darslarida O‘zbekiston tarixiy obidalarini chizish orqali o‘quvchilarning milliy g‘ururini oshirishga qaratilgan ushbu tadqiqot ta’lim va tarbiyaning uzviy birligini ta’minlashda yuksak samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi. Me’moriy merosimizni tasvirlash faqatgina amaliy rasomlik ko‘nikmalarini shakllantirib qolmay, o‘quvchilar qalbida milliy o‘zlikni anglash va ma’naviy immunitetni qaror toptirishning qudratli pedagogik vositasi hisoblanadi. Darslarda nazariy ma’lumotlar, badiiy-tasviriy vositalar va amaliy chizish jarayonining uyg‘unlashtirilishi o‘quvchilarning fazoviy tafakkurini boyitib, milliy qadriyatlarga bo‘lgan ehtiromini oshiradi. Umuman olganda, ushbu metodik yondashuvni umumta’lim maktablari amaliyotiga tizimli ravishda joriy etish yosh avlodni o‘z ajdodlari merosini qadrlaydigan, asrab-avaylaydigan va milliy g‘ururga ega komil shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. Abdullayev N.U. San’at tarixi. 2-jild. – T.: “O‘qituvchi”, 2001.
2. Aydarov U.A. Tasviriy san’at darslarida tasvirlash metodikasi va grafik savodxonlik. – T.: “Fan va texnologiya”, 2018.
3. Baymetov B.B. Tasviriy san’at darslarida o‘quvchilarning kompozitsion va fazoviy tasavvurlarini shakllantirish. Monografiya. – T.: “Nodirabegim”, 2020.

4. Bulatov S.S. O‘zbek xalq amaliy san’ati. – T.: “O‘qituvchi”, 1991.
5. Eshmurodov A. Tasviriy san’at mashg‘ulotlarida soddadan murakkabga qarab tasvirlash texnikasi. – Samarkand: SamDU nashri, 2022
6. Jabborov X.A. O‘quvchilarning kognitiv va fazoviy tafakkurini rivojlantirishda tasviriy san’atning o‘rni. // “Pedagogika” jurnali, №3, 2021.
7. Pugachenkova G.A. Zodchestvo Tsentralnoy Azii. XV vek. – T.: Izdatelstvo literatury i iskusstva im. Gafura Gulyama, 1976.
8. Qosimov A. Tasviriy san’at mashg‘ulotlarida me’moriy shakllarni tasvirlash va estetik tarbiya. // “Xalq ta’limi” jurnali, №5, 2019.
9. Xasanov R. Tasviriy san’atni o‘qitish metodikasi. – T.: “O‘qituvchi”, 2004.